

AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi
Cilt:1 •Sayı:2•Ocak 2013•Türkiye

ÇAĞDAŞ RUS VE TÜRK DİLLERİNDE AKRABALIK TERİMİ OLARAK 'ANA' Muhammed ACAR*

ÖZET

Rusça ve Türkçe akrabalık adlandırmalarının en zengin olduğu dillerden ikisidir. Bu zenginlik içerisinde akrabalık terimi 'ana' birçok dilde olduğu gibi söz konusu iki dilde de önemli bir yere sahiptir ve birçok kullanım şekli vardır. Sözlük anlamı başta olmak üzere yan ve mecazi anlamları kaleme alınmıştır. Söz konusu terim bazen tamamen akrabalık bildirmekte, bazen de farklı anlamlar taşımaktadır. 'Ana' teriminin kullanım biçimleri bu iki dil çerçevesinde karşılaştırıldığında birçok farklılık ve benzerliklerin olduğunu görmekteyiz. Bununla birlikte Türk ve Rus topluluklarında temel yapı aile ve bu yapıya bağlı olarak akrabalık, hısımlık ilişkileri doğrultusunda 'ana' terimi karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda 'ana' terimini içeren bazı tamlama, deyim ve atasözleri incelenmiş, değişik açılardan (sosyal, kültürel, dini v.s.) farklılıkları belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: aile, akrabalık, akrabalık terimleri, hısımlık, ana, anne

“MOTHER” AS A KINSHIP TERM IN CONTEMPORARY RUSSIAN AND TURKISH LANGUAGES

ABSTRACT

Russian and Turkish are the two of languages having substantial kinship naming. In this richness, “ana” as a kinship term has a key position in both languages just like in many languages, and has several usages. Being in the first place, its lexical meaning is discussed, and its connotation and metaphorical meanings are discussed. It states kinship whereas it sometimes carries different meanings. When the usage of “ana” term is compared from the perspective of these two languages, it is seen that there are many differences and similarities. In addition, the term “ana” is compared under the light of family case as a fundamental of Turkish and Russian societies, and accordingly from the perspective of kinship and affinity. As a consequence of the comparison, some phrases, idioms and proverbs including the term “ana” are analyzed, and its differences from various aspects (social, cultural, religious, etc.) are revealed.

Key words: family, kinship, kinship terms, affinity, “ana”, mother.

İnsanlar arası ilişki yüzyıllar boyunca gerçekleşmiş ve gelişmeye devam etmektedir. Sosyolojik ve kültürel açıdan bakıldığında çekirdek yapı içerisinde aile büyük bir öneme sahiptir. “Aralarında evlilik ve kan bağı bulunan koca, karı, çocuklar, kardeşler vb.nin oluştuğu, toplum içindeki en küçük bütündür” (Püsküllüoğlu 2012: 79) şeklinde tanımlanan aile, sosyokültürel bir yapı olarak toplum yaşamının öğrenilmesi, toplumun kendi içerisindeki değerlerin incelenmesi ve öğrenimini kolaylaştırmaktadır. Bu bütün içerisinde insanlar arası ilişki akrabalık ve hısımlık yoluyla oluşmaktadır. Akrabalık ve hısımlık terimleri ise Türkçe sözlüklerde ‘kan ya da evlilik yoluyla birbirine bağlı olma durumu akrabalık (Püsküllüoğlu 2012: 91), soyları bir olan, aralarında kan bağı bulunan ya da evlilik yoluyla aralarında bağ oluşmuş olanlardan her biri hısımlık’ şeklinde açıklanmaktadır (Püsküllüoğlu 2012: 937).

---

* Yüksek Lisans Öğrencisi, muhammed_acar222@hotmail.com

Akrabalık ilişkisi her toplumda farklı olduğu gibi, bu ilişki içerisinde yer alan akrabalık terimleri de toplumlara göre farklılık göstermektedir. Sözcüksel açıdan akrabalık bildiren terimler günlük hayatta en fazla kullanılan kelime guruplarıdır. *Akrabalık adlandırmaları, düzenli bir bütün oluşturur; bu adlandırmalar, geçerli oldukları toplum yapısını dile getirir* (<http://www.nuveforum.net/278-kulturel-antropoloji/34265-akrabalik-terimleri/>). Bu terimler bazen sadece akrabalık bildirmek için değil, aynı zamanda adını bilmediğimiz bir kişi için akrabalık terimlerinin kullanılmasında örnek oluşturacak şekilde günlük hitap şekli olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Dünyanın en zengin dillerinden olan Rusça ve Türkçenin zenginliğini akrabalık terimlerinde de görmekteyiz. Karşılaştırıldığında bu iki dil arasında bazı terimler içerik açısından tamamen benzerlik gösterirken, bazı terimler de tamamen farklı biçimlerde ve anlamlarda kullanılabilir. Örneğin, Türkçede birkaç farklı kelime ile ifade edilen bazı akrabalık adlandırmaları, Rusçada sadece bir kelime ile ifade edilmektedir, aynı şekilde bu durumun tam terside olabilir. 'Ana' terimi bu iki dil çerçevesinde ele aldığımızda ifade şekillerini daha net bir şekilde anlayabilmekteyiz.

'Ana' terimi akrabalık derecesi, kan bağı ve yakınlık bakımından en çok kullanılan ve en önemli terimlerden birisidir. Rusça ve Türkçe dillerinde 'ana' terimi kültürel, dini, sosyal, ekonomik, mitolojik gibi alanlarda incelendiğinde bu terimin hayatın bütün alanlarında önemli bir rol oynadığını görmekteyiz. Bu sözcük her alanda ayrı ayrı anlam taşımakta ve her anlamında terimsel önemini vurgulamaktadır. Kelimenin vurgulanmak istenen asıl anlamı ve mecazi olarak taşıdığı anlamlar söz konusu iki dil arasında çoğu zaman benzerlik göstermekte, fakat farklılıkları da bulunmaktadır. Çalışmamız esnasında Rusça ve Türkçe dillerini baz alarak 'ana' teriminin anlamındaki benzerlik ve farklılıklarını çeşitli açılardan inceleyeceğiz.

Etimolojik ve tarihsel süreç bağlamında ele alındığında '*Ana sözcüğü, ilk olarak Uygurcada kullanılmaya başlanmışsa da Uygurcada daha çok ög sözcüğü kullanılmıştır*' (Li, 1999: 118). Türkçe ve Rusçada ana teriminin ilk sözlük anlamı; '*çocuğu olan kadın*' (Püsküllüoğlu 2012: 129; Кузнецов 1998: 525) şeklindedir. Çağdaş Türkçede bazı ağız farklılıkları görülmesiyle birlikte 'ana' teriminin yerine en çok 'anne' terimi kullanılmaktadır. 'Anne' terimi çağdaş Türkçede 'ana' teriminin yerini almakta ve hitap olarak daha fazla kullanılmaktadır. 'Anne' terimi Püsküllüoğlu'nun Türkçe Sözlüğünde anlam olarak 'ana' terimi ile aynı şekilde, çocuğu olan kadın biçiminde verilmiştir (Püsküllüoğlu 2012: 145). İncelediğimiz kaynaklarda görüldüğü üzere ana teriminin anlamı daha geniş ve daha kapsamlıdır, bu da bize ana kelimesinin temel alınması gerektiğini göstermektedir.

Rusçada ise ana teriminin karşılığı 'мать' kelimesidir. Мать kelimesi günümüz Rusçasında farklılık göstermemekte fakat aynı zamanda sinonimleri ile birlikte farklı nüanslar taşımaktadır. Bu sinonimlerden birkaçını şu şekilde sıralayabiliriz; мама, мамуля, мамаша, мамочка, мамка, мам'.

Türkçede ana teriminin ikinci anlamı olarak verilen, '*yavrusu olan dişi hayvan*' (Püsküllüoğlu 2012: 129), Rusçada karşımıza aynı şekilde üçüncü anlam olarak çıkmaktadır. Örneğin Rusçada; *Жеребенок подбежал к матери* (Кузнецов 1998: 526) (*Tay koşarak annesinin yanına geldi*) cümlesinde olduğu gibi bir analık belirtmektedir.

Temel anlamlar dışında akrabalık adlandırması olarak Türkçede 'ana', Rusçada 'Мать' terimleri çoğu zaman tamamen farklı anlam ve niteleyici özelliğe sahiptir. Bu terimler bazen gerçek anlamını korurken bazen de tamamen mecazi anlamda kullanılabilirler.

İlk olarak 'ana' teriminin kullanıldığı ve tüm dünyada bilinen bir tamlama olarak anneler günü örneğini verebiliriz. 'Ana' teriminin hem akrabalık terimi olarak kullanıldığı

hem de kültürel, sosyal v.s boyutunun öneminin vurgulandığı ve her yılın bir gününü işaret eden 'anneler günü', anneleri anmak, onurlandırmak, sevindirmek amacıyla kutlanan bir gündür ve tüm dünyada kutlanmaktadır. Günün önemi ve değeri tüm dünyada aynı olmasına karşın anneler günü farklı zamanlarda kutlanmaktadır. Rusya'da Kasım ayının son Pazar günü, Beyaz Rusya'da 14 Ekim de kutlanan anneler günü Türkiye'de Mayıs ayının ikinci Pazarı kutlanmaktadır. Anneler gününün Rusçadaki karşılığı 'День Матери'dir. Akrabalık adlandırması olarak Türkçede de Rusçada da 'ana' terimi bu tamlamanın içerisinde yer almaktadır.

Dini açıdan kutsal sayılan kimi kadınlara verilen saygı sanı olarak iki dilde de karşımıza akrabalık adlandırması olarak çıkmaktadır. Meryem Ana bunun en temel örneğidir. Rusçada ise Meryem Ana 'Богоматерь, Дева Мария' şeklindedir. 'Hıristiyanlığın kabulü sırasında bütün Slavların isimlerinin Матерь Божья, Богоматерь, Богородица, Пресвятая дева Мария, Пречистая, Пресвятая olduğu biliniyor. Богаматерь Hıristiyan dünyasında oldukça saygı görmektedir ve onun çocukların, kadınların özellikle de hamilelerin destekleyicisi, koruyucusu olduğu görüşündedirler' (Алексеевко; Вальтер 2005: 418). Dini bağlamda bakıldığında ana kelimesi Türkçede farklı şekillerde de kullanılabilir. Örneğin 'hacı ana', 'hacı anne' genellikle Müslüman Türklere dini vazifesini yerine getirmiş kadın büyüklere hitap şekli olarak kullanılmaktadır. Fakat bu kullanım biçimi sadece dini vazifesini yerine getirmiş kadınlar için kullanılıyor demek kesinlikle yanlış olur. Tanımadığımız, yaşça büyük kişilere saygılı bir biçimde hitap olarak da kullanılabilir. Dini açıdan annenin önemini belirtmek, onun Allah'ın huzurunda kutsal bir varlık olduğunu belirtmek için en güzel örnek, 'Cennet annelerin ayakları altındadır' hadisidir.

Ana terimi kimi zaman tanımadığımız, yakınlığımızın bulunmadığı yaşlı kadınlara hitap şeklinde de kullanılmaktadır. Aynı kullanım biçimi Rusçada da görülmektedir. 'Dostane ve laubali bir şekilde küçüklerin yaşça büyük ve tanımadıkları kadına hitap şeklidir' (Лихачева 2012). Örneğin 'Ana oğlun hangi bölükte' (Püsküllüoğlu 2012: 129) cümlesindeki ana terimi hiçbir akrabalık bağı bulunmayan bir kadın için söylenmiştir.

Ana teriminin Türkçede bulunan, birisine bir iyilik veya başışta bulunan kadın nüansı Rusçada görülmemektedir. 'O yoksul anasıdır' (Püsküllüoğlu 2012: 129) cümlesinde görüldüğü gibi terim bir iyilik yapan kadın olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı şekilde bir yerde bulunan aynı tür şeylerin en büyüğü, en işlevlisi anlamında kullanılan akrabalık adlandırmasının Rusçada bir karşılığı bulunmamaktadır. Örneğin 'üniversitenin ana kapısı diğer tarafta' cümlesinde ana sözcüğü en büyük kapıyı, en işlevlisini tarif etmektedir.

Sosyokültürel değerler göz önüne alındığında iki dil arasında bazı kelimelerin hiçbir karşılığı olmadığı gözden kaçmamaktadır. Kültürel değerlerin dile yansımaları ve 'ana' terimini bu yansıma içerisindeki rolüne örnek olarak 'cici anne' adlandırma şeklini gösterebiliriz. 'Cici anne' Türkçede çocuğun üvey annesi için kullanılan yumuşatılmış bir hitap şeklidir. Rusçada böyle bir hitap şekli bulunmamakta ve bir kadın olarak üvey anne kültürleri arasında tamamen farklı biçimde algılanmaktadır.

Tabi ki Rusçada bulunan fakat Türkçede bulunmayan nüanslar, anlamlar da vardır ki buna şu çarpıcı örneği gösterebiliriz: 'Мать- героиня (kahraman anne); 10 ve üzeri çocuk doğuran ve besleyen kadınlara verilen onursal unvandır' (Кузнецов 1998: 525-526).

Ana kavramının belirttiğimiz anlamları dışında George Lakoff'un yaptığı bazı anne sınıflandırmalarına göz atmak gerekir. Lakoff bir annenin ne şekilde, hangi yolla anne olduğuna dikkat çekerek bir sınıflandırma yapmıştır:

'Çocuğu doğuran, onu büyüten, çocuğun babası ile evli olan, çocuktan sadece bir kuşak büyük ve onun yasal vasisi olan kadın, gerçek, öz anne (Настоящая мать). Çocuğu doğurmayan ve çocukta genleri bulunmayan fakat babası ile evli olan anne, üvey anne, analık (Мачеха).

Çocuğu doğurmayan ve çocukta genleri bulunmayan fakat yasal vasisi olan ve çocuğun eğitimi, yetişmesi için gerekenlerle sorumlu olan anne, koruyucu anne (Приемная мать).

Çocuğu doğuran ve evlatlık veren anne (Родившая мать).

Çocuğu doğurmayan ama kendisine çocuğun beslenmesi, yetişmesi için ücret ödenen anne, dadı (Мать-кормилица/воспитательница).

Çocuğu doğuran fakat yetişmesinde herhangi bir katkısı olmayan, ona bakması için başkasını bulan kişi, biyolojik anne (Биологическая мать).

Çocuğun babası ile evli olmayan, onu büyütmek ve eğitmek mecburiyetinde olmayan, bir başkası için doğurduğuna kontrat imzalayan anne, taşıyıcı anne, (Суррогатная мать).

Çocuğun doğumu süresinde çocuğun babası ile evli olmayan anne, bekar anne, (Незамужняя мать).

Kendi yumurtalıklarını başka bir annenin doğumu için veren anne, (Генетическая/донорская мать)' (Лакофф 2004: 118-119).

George Lakoff'un yaptığı bu sınıflandırmanın hemen hemen hepsinin Türkçede olmasıyla birlikte bazı kelimelerin akrabalık adlandırması kullanarak ifade şekli bulunmamaktadır. Örneğin, çocuğu doğuran ve evlatlık veren annenin Rusçada olduğu gibi akrabalık terimi kullanılarak herhangi bir adlandırma, Türkçede bulunmamaktadır. Bununla beraber George Lakoff'un açıklamasında farklı iki kategori daha yer almaktadır: Çocuğun yasal vasisi olmakla birlikte onu büyütmeyen ve eğitmeyen, ama bunun olması için başka bir insan kiralayan anne kategorisi ve çocuğu doğuran ama sonra cinsiyet değişikliği için operasyon geçiren transseksüel kategorisi. Bu kategorilerle de Türkçede karşılaşmamaktayız. Bunun dışında yukarıda sıralanan birçok kategori 20. yüzyılda ortaya çıkmıştır, daha önce bulunmamaktadır (Лакофф 2004: 119).

Ancak George Lakoff'un bulunmadığını iddia ettiği çocuğu doğuran ama sonra cinsiyet değişikliği için operasyon geçiren transseksüel kategorisi çok daha iddialı ve kadınsı erkek olan, ana rahmini aldırma için dışarıdan döllenme yoluyla hamile kalıp çocuk doğuran erkek örneği 21. yüzyılda karşımıza çıkmıştır. Çağdaş yaşamda tıbbın gelişmesi ve etik değerlerin değişmesi neticesinde böyle bir kategori de hayatımıza girmiştir. Basın ve yayın organlarında 03.07.2012 tarihinde yer alan haberlerden öğrendiğimiz üzere Amerika Birleşik Devletlerinde yaşayan, şu an 38 yaşında olan Thomas Beatie kadınsı operasyonla cinsiyet değiştirmiş erkek olmuştur. Fakat ileride çocuk doğurabileceğini düşünerek rahmini bu operasyon sırasında aldırma istemiyle dışarıdan döllenme yoluyla hamile kalarak ilk çocuğunu 2008 yılında dünyaya getirmiştir. Bu tarihten sonra aynı yöntemle iki çocuk daha doğurmuştur. Şu an resmi olarak bir erkek görüldüğü için çocuklarının resmi olarak tanınmasının mücadelesini vermektedir. Bu ilginç olayı akrabalık yapısı içerisinde ele alacak olursak karşımıza şu ilginç tablo çıkmaktadır: a) Kadınsı erkek olan transseksüellik b) Lakoff'un kadınsı çocuk doğurduktan sonra erkek olma kategorisi daha iddialı bir şekilde kadınsı erkek olup döllenme yoluyla doğurma c) Kişinin doğurmuş olma bağlamında anne ama mevcut cinsiyeti bağlamında baba olması d) Kişinin şu anki resmi eşinin üvey anne statüsünü kazanması e) Şu anki resmi karısının daha önceki evliliğinden olan çocuklarına Thomas Beatie'nin üvey baba konumunda olması f) Thomas Beatie'nin hamile kalması için gerekli olan spermin başka bir erkeğe ait olması (biyolojik baba).

Her millet temsilcisi olduğu dil ve kültüre bağlı olarak aile sistemi oluşturmuş ve bu sistem içerisinde her birey ayrı değerlere sahiptir. Bu değerler göz önüne alındığında 'ana' kişiliği diğer aile üyelerine nazaran daha önemli bir durumdur. Ana (anne) kişiliği Rus kültüründe de Türk kültüründe de önemli bir rol oynar. Aile örgütünün başı sayılan anne hem kadınlığı hem de anneliği ile sosyal yaşamda büyük bir kültürel değerle karşımıza çıkmaktadır. Ana (anne) kişiliği bir toplumun oluşumundaki temel

varlıktır. Türk kültürüne göre anne her şekilde üstün tutulmakta, seven, yetiştiren, besleyen bir varlık olarak tanınmakta ve çocuğun doğumu ile birlikte başlayan ilişkinin büyük bir manevi değere sahip olduğu bilinmektedir. Rus kültüründe de aynı şekilde diyebiliriz. Rusya'da aile içerisinde kadınlar erkeklere nazaran daha önemli bir yere sahiptirler, ev ocağının koruyucusu ve çoğu zaman evin reisidir (Давлетбаева 2012: 128). Annenin önemi büyük olmasına rağmen Türk kültüründeki baba liderliğini, baba otoritesini gözden kaçırmamız gerekmektedir. Fakat bu baba liderliği Rus kültüründe karşımıza çıkmamaktadır.

Ana (anne) teriminin Rusçada da, Türkçede de mecazi anlam olarak geniş bir kullanım alanı vardır. Örneğin Rusçada ana terimi geçen kelime birleşimi olarak *мать-и-мачеха* (anne ve üvey anne) – bir bitki ismidir, Türkçede öksürükotu olarak bilinmektedir. Rusçada kökeni 'мать' terimine bağlı olarak bazı farklı ifadelerle de karşılaşılabılır. Her bir parmağın adlandırılmasında aile oluşumu kaynak alınmış ve parmakların adlandırması büyükten küçüğe şu şekilde yapılmıştır; Большой, matka, отец, бабка, мезеньчик или дочька. Burada işaret parmağının *мать* teriminden yola çıkarak adlandırıldığını görmekteyiz. Bununla birlikte bilmece içerisinde söz konusu akrabalık terimi ile karşılaşılabılır. '*Мать толста, дочь красна, сын кудрватой в небеса улетел. (Печь, огонь, дым)*' (Качинская 2011: 12).

Rusçada ana (мать) sözcüğünün sinonimi olan 'мамка' kelimesi, çocukların anne konumunda olan kişiden memnun olmadıklarını, kızgın olduklarını belirtme durumunda hitap şekli olarak kullanılabilir. *Ты что, мамка, думаешь, я дома буду сидеть да углы подпирать?* (Ne yani anne, sen benim evde oturacağımı mı düşünüyorsun?) (Звягинцева 2012). Türkçede bu kullanım anlamsal olarak bulunsa da terim olarak farklı bir biçimi görülmemektedir. 'Мать' teriminin Rusçada göze çarpan bir diğer kullanım biçimi farklı zorluklarla bağlı olarak insanlık için tehlike arz eden zamanları, yılın veya günün zor koşullar altında geçen vakitlerini, tarihte insanlık için ağır sonuçları olmuş periyotları v.s adlandırmak amacı ile kullanılmış olmasıdır. Örneğin dondurucu soğuklar olduğunda зима- матушка (kış ana), savaşı belirtmek amacıyla война- матушка (savaş ana) gibi ifadeler kullanılmaktadır (Качинская 2011: 18). Su, toprak, nehir, kış, ülke v.s kelimeler ile eşleştirilerek kullanılan akrabalık terimi 'ana- мать' kendi temel özelliğini kullanarak, birleştiği kelimenin nitelediği varlığın önemini belirtmektedir. Зима-мать, небо- отец, земля- матушка, вода- матушка v.s.

Türk aile yapısı içerisinde aile içindeki fertlerin birbirine hitap, çağırma, bildirme vb. durumlarda kullandıkları akrabalık adları veya diğer kelimeler günümüzde çok farklılık göstermektedir. Bu kelimelerde akrabalık adlandırması olarak ana (anne) karşımıza çıkmaktadır. Örneğin bir babanın çocuklarına kendi eşini çağırma şeklini söylemek isterken 'ananızı (annenizi) çağırın!' cümlesini kullanmaktadır.

Türkçe ve Rusçada annenin genetik özelliğine de vurgu yapılarak herhangi bir şeyin başı, herhangi bir şeyin temeli, çıkış noktası anlamlarında ana terimi kullanılmaktadır. Türkçede 'ana maddeyi okumadan geçmeyiniz' ve Rusçada '*Киев Рус şehirlerinin atasıdır; tekrar, öğrenmenin atasıdır; buğday lapası bizim annemizdir; tembellik bütün ayıpların atasıdır; varlık anadır yoksulluk üvey anne*' (Алексеев; Вальтер 2005: 421) örnekleri söz konusu adlandırmanın temel, çıkış noktası olma özelliğini göstermektedir. Yine aynı şekilde anne kelimesinin genetik özelliğine dayanarak, anne terimi coğrafi terimlerle kullanılmaktadır. Bu kullanım biçimi her iki dilde de mevcuttur. 'Toprak ana' örneğinde, toprağın doğurgan, doyurgan olma özelliklerine dikkat çekilmektedir.

İnsanlar arası ilişkiler değişken bir yapıya sahiptir. Bu değişkenlik içerisinde bazen akrabalık adlandırmaları da değişebilmekte veya farklı kelimeler ile ifade edilmektedir. Çocuğu doğurmayan, çocukta genleri bulunmayan ama babası ile evli olan anne, üvey anne, Türk kültürü içerisinde günümüzde birkaç farklı kelime ile ifade edilebilmektedir. Örneğin daha yumuşatıcı ve iyileştirici bir şekli olarak 'cici anne', üvey

annenin farklılığını ve konumunu daha fazla vurgulamak, ana yerine geçen manasında 'analık' adlandırmaları kullanılmaktadır.

Rusçada korku, şaşkınlık, sevinç gibi duygular akrabalık terimi ana (anne) ile aktarılabilir. *Оў мамочку! (Anneciğim!)*. Türkçede de korku, heyecan, şaşkınlık gibi durumlarda sık sık karşımıza çıkmaktadır ana terimi. Heyecanlandığımızda 'anneciğim!', şaşkınlık belirtmek istediğimizde 'ana', aynı şekilde korktuğumuzda 'anne!' gibi ünlem bildirme biçimlerinde ana adlandırmasını görmekteyiz. Ayrıca Rusçada yakınlık, samimiyet göstermek amacıyla hitap şekli olarak «мамочка, мамуля» kelimeleri en açık örneklerdir.

'Мамочка моя!- голосила она, размазывая слёзы кулаком' (Звягинцева 2012). (Yumruğuyla gözyaşlarını silerek anneciğim diye haykırdı.)

Akrabalık adlandırması olarak 'ana' kelimesinin kullanıldığı bazı tamlama, deyim ve atasözlerini sırasıyla şu şekilde inceleyebiliriz:

Ana Vatan/ Ana Yurt: Bir şeyin veya kişinin doğduğu yerdir.

'Ana duvar: Bir yapının dört bir yanını çevreleyen kalın duvar.

Ana kapı: bir binanın süslü büyük ön kapısı.

Ana kucağı: Ananın sevecenliği, sevgisi ve sıcaklığının hissedildiği bir ortam. Örneğin 'ana kucağı değil asker ocağı'.

Ana yarısı: Ana yarısı gerektiği zaman anne gibi davranabilecek, annelik görevini üstlenebilecek kişi – teyzedir. Aynı zamanda çocukların da anneye gösterdiği saygı ve sevgiyi bu kişiye göstermeleri gerekmektedir.

Anam avradım olsun: Bir kimseyi bir şeye kesin olarak inandırmak için kullanılan çok kaba bir ant.

Anan güzel mi? : 'Kendini akıllı sanıyorsun ama ben aldanmam' gibi bir anlamda söylenir.

Ana avrat düz gitmek: Bir kimsenin soyuna sopuna sövmek, ağzına gelen her türlü sövgüyü sıralamak.

Ana baba günü: Karışık, sıkıntılı, kalabalık, telaşlı durum, herkesin kendi derdine düştüğü bir an.

Ana kuzusu: Asıl anlamı çok küçük çocuk olan ana kuzusu, günümüzde daha çok nazlı yetiştirilmiş, sıkıntıya alışmamış kimseyi tasvir etmede kullanılmaktadır.

Anasından doğduğuna pişman etmek: Birisine çok eziyet çektirmek ve zorluk çıkarmak' (Püsküllüoğlu 2012: 129-130).

'Ana baba bir: Aynı ana ve babadan olan. Örneğin, 'onlar ana baba bir kardeşirler.'

Ana baba eline bakmak: Kendisinin kazancı olmadığından ana ve babanın vereceği para ile geçinir olmak.

Anasından emdiği süt burnundan gelmek: Bir işi yaparken çok sıkıntı çekmek' (Aksoy 1988: 572-574).

'Ana kızına taht kurar baht kuramaz: Ana baba kızlarını aile içerisinde ne kadar el üstünde tutsalar da, kızları evlendikten sonra onun mutluluğu ellerinde değildir' (Püsküllüoğlu 2012: 129).

'Ana gibi yar olmaz, Bağdat gibi diyar olmaz: İnsanlar arasında anamız kadar bize bağlı bir kimse yoktur ki şehirler arasında da Bağdat gibi şehir yoktur.

Ağlarsa anam ağlar başkası yalan ağlar: Kişinin derdini yürekte paylaşan tek varlık anasıdır. Hiç kimse ona anası kadar içten yanmaz. Başkalarının üzülmeye yüzdendir.

Ana hakkı Tanrı hakkı: Evlat olarak kişinin annesine karşı olan sorumlulukları, Tanrı'ya karşı sorumlulukları kadar kutsaldır.

Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al: Kız annesinin birçok özelliğini doğuştan almıştır ve annesinin eğitimi ile yetişir. Böylece bir kızı öğrenmek isteyenler, onun annesine benzeyeceğini düşünmeleri doğrudur. Öyle ki bir kumaşın kenarına bakınca her yerine bakmış gibi olur.

Analık fenalık: Üvey ana fenalık sembolü olarak görülmektedir (Aksoy 1988: 122-145-146-147).

Yukarıda belirttiğimiz tamlama, deyim atasözlerinin tamamının Rusçada 'ana' terimi kullanılarak tam karşılığı olmamakla birlikte bazılarının hem kelime hem de anlamsal benzerlikleri vardır. Örneğin; ana kuzusu- мамёнкин сынок, ana avrat düz gitmek- ругаться матом, материться на чем свет стоит.

Akrabalık terimi 'ana'nın içinde bulunduğu bütün bu tamlama, deyim ve atasözleri ana kişiliğinin özelliklerinden yararlanılarak oluşturulmuştur. Doğurganlık, sevecenlik, besleme, koruma vs. gibi özelliklerinden yola çıkılarak mecazi anlamlar kazandırılmıştır. Bununla birlikte her zaman ana teriminin rolü ve önemi vurgulanmaktadır.

Türk kültüründe de Rus kültüründe de 'ana' hayatın başından sonuna kadar bütün evrelerinde varlığını hissettiren, sevgi ve saygı duyulan, kutsallık arz eden bir varlık olmuştur. Türk toplumunda çok eski zamanlardan günümüze aile yapısı korunmuştur ve Türk kadını ayrı bir yere sahiptir. 'Ana' varlığı da bu yapı içerisinde sürekli önemli ve yüce kişilik olarak görülmektedir. Rus toplumunda da 'ana' kesinlikle yücedir ve hatta bazen aile yapısı içerisinde babadan önce gelmektedir.

Sonuç itibarıyla toplumlar, kültürler arası farklar başta aile yapısı olmak üzere hayatın birçok kesiminde ve en önemlisi de dilde görülebilir. Bir deyimdeki veya tamlamadaki kelimeler tamamen aynı olabilir fakat farklı durumların açıklanmasında kullanılabilir. İki kültürü, iki dili ele alarak incelediğimiz akrabalık adlandırması olan 'ana' teriminin iki toplumun kendine özgü değerleri çerçevesinde nasıl şekillendiği ortaya konmuştur. Şunu da belirtmeliyiz ki, 'ana' teriminin kullanıldığı ve anlamsal ve terim farklılıkları olan daha birçok örnek, atasözü, deyim gösterilebilir. Bu çalışmada söz konusu terimin anlam ve örneklerinin karşılaştırılmasında temel ve açıklayıcı olanlar üzerinde durulmuştur.

KAYNAKÇA

Aksoy, Ömer Asım. Ata Sözleri Ve Deyimler Sözlüğü, İstanbul: İnkılap Kitapevi, 1988.

Алексеенко, М., ВАЛЬТЕР, Х, (ред. кол.), (2005), Грани Слова, М., Элпис.

Давлетбаева, Д.Н., 'Картина Мира в русской, английской, французской и турецкой фразеологии (на примере концепте «семья»', http://vestnik.ssu.samara.ru/articles/324/jazik_2.pdf

В.В. Звягинцева, (2012.06.10), 'Термины родства как обращения в русском и английском семейных дискурсах', <http://tl-ic.kursksu.ru/pdf/009-05.pdf>

Качинская, И.Б., Термины Родства и Языковая Картина Мира. М., МГУ, 2011.

Кузнецов, С.А., Большой Толковый Словарь Русского Языка, Санкт-Петербург: Нормит, 1998.

Лакофф, Джордж. Женщины, Огонь и Опасные Вещи, М., Языки Славянской культуры, 2004.

Лихачева, Алла. 'Лексика Родства В Русской Коммуникативной Культуре', http://www.kalbas.lt/zurnalai/19_numeris/14.pdf

Lİ, Yong-Song. Türk Dillerinde Akrabalık Adları.

Püsküllüoğlu, Ali. Türkçe Sözlük, Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2012.

<http://www.nuveforum.net/278-kulturel-antropoloji/34265-akrabalik-terimleri/>(Erişim Tarihi: 03.05.12)